

Xibalo xa Swihanano

Xana i yini?

Xihanano i ku nyiketiwa kun'wana na kun'wana ka tintswalo (mahala kumbe ku nga hakerisiwi nchumu) ka nhundzu ku katsa na ku suseriwa kun'wana na kun'wana hi tintswalo kumbe ku suseriwa mfanelo. Loko munhu (muhananeriwa) a kuma xihanano a nyika xin'wana ku tlherisela, xexo a hi xihanano.

Xihanano xi fanele xi humelela endzhaku ka loko maendlelo hinkwawo ya xinawu ya xihanano lexi nga enawini ya landzeleriwile (xiyenge xa 55(3)).

Mpimo wa Xibalo xa Swihanano

Eka n'hweti ya Nyenyenyani 2018 na tin'hweti leti nga hundza, i mpimo lowu nga cinciki wa 20%.

Ku sukela hi ti1 Nyenyankulu 2018, xibalo xa swihanano xi hakerisiwa eka mpimo wa 20% eka nxavo lowu katsakanyiweke wa nhundzu leyi hananiweke leyi nga hundziki R30 million, na le ka eka mpimo wa 25% eka nxavo lowu nga hundzaka R30 million ([xiyenge 64\(1\)](#)). Tsundzuka leswi landzelaka –

- eku kumisiseni ka mpimo wa mali wa R30 million, nkoka lowu katsakanyiweke wa nhundzu leyi hananiweke wu sungula hi ti1 Nyenyankulu 2018 ku fikela sweswi eka xihanano xa sweswi. Swihanano swin'wana na swin'wana leswi nga endliwa ku nga si fika ti1 Nyenyankulu 2018 swi fanele swi tekeriwa enhlokweni.
- nkoka lowu katsakanyiweke wa nhundzu wo kumisisa mpimo wa mali wa R30 million wu hlayeriwa endzhaku ka misuso yin'wana na yin'wana ya tihakelo (s56).
- laha muhanani a nga hundza mpimo wa mali wa R30 million, swihanano hinkwaswo leswi landzelaka swi ta hakerisiwa xibalo eka 25%.

Misuso ya tihakelo

Ku na mune (4) wa mikhetekanyo ya misuso ya tihakelo –

- **Nkhetekanyo wo sungula** - Swihanano swin'wana swi suseriwile hakelo hi ku helela eka xibalo xa swihanano. Xikombiso, xihanano lexi nga endliwa eka muringani; nhlango lowu pasisiweke wa vuvuyeri bya vaaki; xiphemu xin'wana na xin'wana xa mfumo; lexi suriweke eka ntsevu (6) wa tin'hweti ku sukela eka siku leri xi nga endliwa hi rona; na swo tala (xiyenge xa 56 (1)).
- **Nkhetekanyo wa vumbirhi** - Eka xiyimo lexi muhanani loyi a nga ri ki munhu wa ntumbuluko (xikombiso, tikhamphani na tithirasiti), nsuso wa hakelo wu pimeriwile eka tinyiko ta ntolovelo leti nga hundziki R10 000 hi lembe ra nhlelelo (xiyenge xa 56(2)(a)).
- **Nkhetekanyo wa vunharhu** - R100 000 yo sungula ya nhundzu leyi hananiweke eka lembe rin'wana na rin'wana hi munhu a yi hakeli xibalo xa swihanano. R100 000 yo sungula ya

nhundzu leyi hananiweke eka lembe rin'wana na rin'wana hi munhu a yi hakeli xibalo xa swihanano (xiyenge 56(2)(b)).

- **Nkhetekanyo wa vumune** - Hakelo yin'wana na yin'wana ya ntiyiso leyi endliweke hi muhanani eku hlayiseni ka munhu un'wana na un'wana. Nsuso lowu wa hakelo wu pimiwile ku fikela eka lowu Khomixinara a wu tekaka ku ri lowu twalaka (xiyenge xa 56(2)(c)).

Xana i mani a faneleke ku hakela xibalo xa swihanano?

Xibalo xa swihanano xi tirha eka munhu un'wana na un'wana (xikombiso: munhu, khamphani kumbe thirasiti) loyi a nga mutshami.

Munhu loyi a endlaka xihanano (muhanani) u na vutihlamuleri byo hakela xibalo xa swihanano, hambiswiritano loko muhanani a tsandzeka ku hakela xibalo eka nkarhi lowu vekiweke muhanani na muhananeriwa va ta va na vutihlamuleri eka hakelo ya xibalo hi nhlanganelo (xiyenge xa 59).

Khomixinara a nga endla nhlelelo nkarhi wun'wana na wun'wana eka muhanani kumbe muhananeriwa (kumbe eka vona havambirhi) eka xibalo xa swihanano. Ku katsa na laha Khomixinara a nga eneriseka hi leswaku ntsengo hi ku helela wa xibalo swihanano a xi hakeriwanga, no endla nhlelelo wa hambano. Hakelo hi muhanani kumbe muhananeriwa yi ta ntshuxa xikweleti lexi xa nhlanganelo (xiyenge xa 60(5)).

Xana ndzi fanele ku teka magoza wahi?

Endzhaku ka ku endla xihanano u fanele u tata ntlheriso wa xibalo xa swihanano ([Fomo ya IT144 - Ntiviso hi muhanani / muhananeriwa](#)) no yi rhumela eka SARS kun'we na hakelo ya wena. Xibalo xa swihanano xi nga hakeriwa hi ku tirhisa eFiling.

Xana xi fanele ku hakeriwa rini?

Xibalo xa swihanano xi fanele xi hakeriwa emaheleni ya nhweti ku landzela nhweti leyi xihanano xi nga humelela hi wona kumbe eka nkarhini wo leha tanihileswi SARS yi nga ha pfumelelaka (xiyenge xa 60(1)).

Xana Xibalo xa Swihanano xi tirha njhani mayelana na ndzhaka? [Tlilika laha ku kuma vuxokoxoko byo tala.](#)